

GENEZA CHRISTOLOGICĂ A OCCIDENTULUI

Autor: Vlad Mureșan | 23 decembrie 2025

§ 1. Uranografia Occidentului

Care este identitatea Europei și de când putem vorbi despre o identitate europeană propriu-zisă? Este clar că înaintea creștinismului *geo-grafia Europei* nu reflecta *noo-grafia Europei*. Înainte de creștinism, termenul însuși de Europa este anacronism apropiativ și retroproiectiv al conștiinței europene târzii. Căci pe teritoriul Europei existau doar triburi și mitologii disjuncte. Nici Grecia, nici Roma, nici Gallia, nici triburile germanice și nici Iudeea nu erau Europa. Nu exista un *Commonwealth* european. Abia Imperiul roman a unificat legislativ o parte din geografia peninsulei europene, dar nici această unitate administrativ-imperială tricontinentală nu definește încă Europa. Prin urmare, Europa este *un concept* în absența căruia „Europa” geografică nu este, obiectiv, decât peninsula telurică a Asiei. Conceptul este deci „cerul” din care se definește pământul. Știința conceptului („stratosferic”) este *uranografie*, în timp ce știința spațiului („geosferic”) este *geografie*. Știința civilizațiilor este știința *proiecțiilor uranografice pe spațiile geografice*. Iar istoria civilizațiilor este *sinteza uranografiei cu geografia* sau istoria urmelor telurice ale conceptului în timp și spațiu.

§ 2. Uranografia civilizațiilor pre-occidentale

Istoria spiritului este o succesiune de soluții la raportul finitului cu Infinitul. Fiecare soluție formulează un concept metafizic care a fundamentat o civilizație istorică. Istoria civilizațiilor adaugă istoriei spiritului și suma realizărilor cronospațiale a conceptelor, adică *istoria proiecțiilor urano-geografice*. Europa este reflexul civilizațional al unei soluții metafizice specifice. Înainte ca Europa să devină o configurație distinctă a fenomenologiei spiritului, s-au manifestat istoric următoarele configurații metafizice:

1. Politeismul. Politeismul survine ca depășire simbolică a pluralității sensibile spre o pluralitate inteligibilă. Structura metafizică a politeismului corespunde logic platonismului clasic care identifica ființa reală a naturii cu esențele inteligibile. *Multiplul mitologic* ipostazia deci finitudinea ca pluralitate idealizată -nu în intelect, ci în imaginație. Politeismul fragmentează *unitatea ontologică a cerului* (care fundamentase protomonoteismul hierofaniei uraniene). Deci politeismul nu este decât pulverizarea predicativă a intuiției originare a Infinitului uranofaniei primordiale. Re-proiectat

terestru, politeismul divizează tribal umanitatea într-un calvar dialectic. În consecință, finitul este rigidizat și idealizat și nu ajunge la Infinitul autentic ci doar la *infinitul negativ* al recontopirii pluralității în haos sau la *Infinitul negativ* al Destinului (*ananke*). Spiritul nu a putut rămâne însă la această formă a sacrului primitiv. Trebuie subliniat că politeismul a precedat Europa nu doar în spațiul extra-occidental ci și în spațiul intra-occidental ca strat civilizațional anterior civilizației europene creștine propriu-zise.

2. Panteismul. Împotriva hegemoniei multiplului, panteismul reafirmă unitatea absolută a Infinitului. Acest Absolut este unit cu alteritatea, finitul devenind nemijlocit Infinitul. Natura și omul sunt scufundați în divinitate până la anularea separației lor ontologice. Finitul este afirmat, dar numai ca *parte* inseparabilă a Infinitului și care astfel nu este cu adevărat subzistent ci este tocmai alteritatea lui, Infinitul. În consecință, este abolită autonomia istoriei și naturii în magma Absolutului. Prin urmare, dacă în politeism Infinitul nu avea substanță reală, în panteism finitul nu are substanță reală. Subiectul nu emerge în civilizațiile fuzionale și staționare produse de panteism.

3. Panenteismul. Dacă panteismul este expansionar, panenteismul este reduțional. Natura și omul nu sunt doar „îmbibate” cu Infinit, ci sunt total desubstanțializate ca iluzii. Spre deosebire de panteismul „popular” (ca ambiguitate a finitului cu Infinitul) pan-enteismul este panteismul „elitar” ce „raționalizează” finitul până la capăt: doar Infinitul există cu adevărat. *Unul oriental (monist)* este astfel Infinit impersonal: *Absolutul brahmanic* (hinduism) sau *Absolutul vacuității* (budism), în ambele cazuri un Infinit acosmic și an-antropic. Aceeași poziție metafizică reapare la Parmenide sau Spinoza. Omul și natura devin iluzii inconsistente ale unui Absolut *fără* om sau *fără* cosmos. Colateral: *creația umană* devine o perpetuare a iluziei fenomenale, fiind total destituită. Căci *fapta* înlănțuie intențional subiectul în iluzia externă a naturii (în opoziție cu adevărul în care finitul a dispărut de la fața Infinitului).

4. Monoteismul. Odată cu revelația abrahamică, atât Infinitul cât și finitul își regăsesc realitatea proprie. Natura este separată de spirit. Acest gest radical provoacă reducția totală a politeismului și panteismului (care reflectă amestecul sau fuziunea naturii cu spiritul, a finitului cu Infinitul). Împotriva monismului metafizic (panenteism), monoteismul 1. restaurează realitatea finitului (resemnificând natura drept creație) și 2. restaurează autoreflexivitatea Infinitului (resemnificând Substanța ca fiind totodată Subiect, adică Ființa ca fiind și Persoană). Finitul nu este anulat prin scufundare panteistă sau desubstanțializare panteistă. *Infinitul monoteist* este *Yahwe* (în mozaism) sau *Allah* (în Islam). Aici finitul este *separat* de Infinit dar devine scop (creațional) al Infinitului însuși. Atingerea scopului se face prin autodeterminarea omului ca supunere la Lege (Legea fiind *regula* adecvării finitului la Infinit). Omul este scopul în timp ce natura este mijlocul. Fapta umană câștigă deci consistență metafizică, istoria fiind istoria revenirii finitului la Infinit. Totuși monoteismul rămâne *transcendență negativă* în care Infinitul și finitul și-au câștigat *realitatea* dar nu și

unitatea. Căci prin Lege, finitul urcă spre Infinit, dar unitatea lor autentică nu poate să vină decât tot de la Infinit.

§ 3. Nașterea Europei din spiritul Christologiei

5. Monoteismul christologic. Din punctul atins de monoteism, pasul logic final nu putea fi decât *conservarea și totodată unificarea finitului și Infinitului și anume prin acțiunea Infinitului, nu a finitului*. Această cerință s-a împlinit în creștinism. Căci în monoteismul abstract finitul urcă *prin lege* către Infinit. În monoteismul christologic Infinitul coboară *prin grație* către finit. Finitul și Infinitul au fost precare în politeism, panteism și panenteism sau separate în monoteism unde unitatea prin lege a finitului cu Infinitul era doar o unitate *formală* prin acțiunea finitului. Creștinismul a produs *singura* teologie care dă unitate *materială* finitului cu Infinitul prin acțiunea Infinitului (și anume: indivizibil dar non-fuzional). *Indivizibil* înseamnă că unitatea Infinitului cu finitul este reală (spre deosebire de dualism sau monism unde unitatea era sau absentă sau iluzorie). *Non-fuzional* înseamnă că unitatea este concretă nu abstractă: unitatea-diferenței nu unitatea-indiferenței, Unu-multiplu nu Unu fără multiplu. *Prin acțiunea Infinitului* înseamnă unitate substanțială nu doar formală. Christologia evocă astfel *totalitatea* pentru că este *unitatea realizată ipostatic a finitului cu Infinitul* – care cuprinde toate laturile în mod deplin. Politeismul este finit fără Infinit. Panteismul este Infinit fără finit. Monoteismul (pre-christologic), în fine, aduce realitatea ambilor termeni dar nu atinge unitatea lor. Abia monoteismul christologic afirmă atât realitatea finitului și Infinitului, cât și unitatea lor reală – unificarea christologică (individuală) a finitului cu Infinitul devenind principiul unificării eshatologice (generale) a finitului cu Infinitul.

Într-o polemică purtată cu Spengler asupra genezei Occidentului, Constantin Noica propune ca „certificat de naștere” al Europei *Sinodul de la Niceea* (325 d.Hr.) care a formulat cu precizie *dogma christologică* împotriva raționalizării ariene a *conținutului antinomic infinit al Întrupării Logos-ului* – adică noua metafizică a monoteismului desăvârșit christologic. Spengler plasa originea Europei în cețurile nordului germanic în care s-ar fi născut setea „faustică” de cunoaștere și infinit (900 d.Hr.). Noica revine la Bizanț, cu o jumătate de mileniu înainte – la schematismul dintre sfârșitul Antichității și începutul Evului Mediu dezvăluind *nașterea Europei din spiritul creștinismului*. Noica trece de la teologie la istorie identificând conceptul christologic (intensiv) cu conceptul Europei (extensiv), istoria nefiind decât procesul extinderii conceptului (uranografic) pe suprafața spațiului (geografic), i.e. procesul creștinării prin care *eterogenitatea etno-mitologică* a continentului va fi subsumată și unificată în *omogenitatea noo-teologică* a conceptului. Ca reconciliere a opușilor (finitul și Infinitul), conceptul christologic este contradicția pozitivată a unei rațiuni superioare intelectului disociativ. Iar Europa nu este decât *gramme-ul* conceptului în peninsula *marelui continent*, ce devine abia astfel micul „continent” distinct.

„Cultura europeană se naște printr-o categorică ruptură: față de natură în primul rând, față de rațiunea obișnuit cunoscătoare, și în ultimul rând față de antichitate. Se naște, anume, în anul 325 al erei noastre, la Niceea (...) „Să întârziem însă o clipă asupra dezbaterilor de idei, care în acel ceas au avut, cum era firesc, un caracter pur religios, dar ale căror reverberații, la început filosofice, s-au transmis întregii culturi europene, chiar dacă în chip neștiut, până și sistemelor de valori profane și antireligioase, autorizându-ne astfel să susținem că în anul 325 începe în chip hotărât *o cultură nouă* (...) nu știm despre vreun gânditor de seamă care să fii citit filosofic în speculația aceea cu *un atât de ascuțit simț al punerii contradicției și al depășirii ei*. Antinomiile kantiene sau paradoxele matematice de astăzi sunt anemice și sunt inocența speculativă însăși, față de paradoxele care s-au pus în joc atunci. De altfel primele rămân înghețate în contradicțiile lor, în timp ce „paradoxele” de atunci au impus drept adevăr *contradicția vie*, tensiunea aceea spirituală care, *desacralizată până la urmă* (s.n.) avea să facă posibilă și să dea sens culturii noastre. (...) Cultura noastră este una *a întrupării legii în caz*; ca atare, cu manifestările ce decurg din întrupare, ea proclamă peste tot ceva întreit. Împotriva oricărui *gnosticism*, incapabil a înțelege cum pot trei să fie una, s-a decretat că *trei sunt efectiv una*”¹. „Lumea veche avea și ea o unitate, dar era unitate de sinteză. Acum apare – spre a fi reluată de tot felul de versiuni laice de-a lungul culturii noastre – unitatea care își dă ea un divers. Unitatea aceasta ce se diversifică intrând în expansiune în loc să se concentreze și să armonizeze diversul – unitatea care își dă ea un divers”².

Contradicția trebuie înțeleasă ca tribut plătit de rațiune pentru acces la întregul realității. Politeismul, panteismul, panenteismul, monoteismul, gnosticismul și ateismul *dizolvă contradicția*. Desigur, monoteismul evită contradicția menținând separația opușilor, în timp ce gnosticismul agravează antagonic contradicția (Infinit bun *opus* finitului rău) iar ateismul este mutilativ: doar finitul există. Însă, cum spune Hegel: *adevărul este Întregul (das Wahre ist das Ganze)* adică nu doar finitul și Infinitul, ci unitatea lor realizată. *Creștinismul se naște astfel ca reprezentare (manifestare) a Totalității metafizice: reprezentare absolută a Conceptului absolut: sinteza ontologiei finitului cu ontologia Infinitului*, structuri reciproc unilaterale și de carențe simetrice: a *universalului* (acatolita politeismului elen) sau a *individualului* (atodetita monoteismului oriental)³. El nu amputează subiectul în numele Infinitului substanțial (*Brahman*, India), nici în numele Infinitului negativ al necesității oarbe (*Ananke*, Grecia), nici în numele Infinitului naturii subtile (*Dao*, China). DAR nu amputează nici Infinitul în numele finitului (precum în ateismul modern). Ontologiile Infinitului neagă finitul⁴, ontologia ateistă neagă Infinitul: creștinismul le-a menținut pe ambele, edificând civilizația pe unitatea conceptului speculativ. Europa este un deci *un concept* înainte de a fi *un fapt*. Europa a fost doar peninsula în care acest *concept* s-a realizat istoric. Sau: geografia devine realitate europeană doar prin subsumarea ei *sintezei uranografice a conceptului*

christologic. Numim acest proces *urano-geneza christologică a Occidentului: reconcilierea Infinitului cu finitul* în măsura în care conceptul a fost apropiat de toate națiunile continentului, devenind *Respublica christiana*, o civilizație distinctă atât de față de propriul trecut politeist cât și față de alte spații civilizaționale. Ceea ce trebuie explicat, în numele completitudinii, este deci: cum anume s-a formulat *reconcilierea ontologică* a finitului și Infinitului. Aceasta reconciliere a mai fost formulată civilizațional ca unitate a Atenei și Ierusalimului, a rațiunii și credinței⁵. Dar modalitatea precisă a acestei forme este subsumarea fără anulare a Atenei finite în Ierusalimul infinit prin care s-a trecut de la *antiteză* la *sinteza* în care nu mai există „nici greci, nici iudei”, adică nu mai este substanțializată nici una din vechile identități etno-spirituale, *noul corp pnevmatologic (Ekklesia)* devenind mediul vicariant al *noului Concept al totalității christologice*. *Totalitatea intensivă niceeană* a dat unitate *totalității extensive europene* (*sinteza conceptului* încorporând, blocul grec, blocul latin, blocul german și blocul slav). Noua metafizică identifică Principiul, geneza și statutul lumii recapitulând christologic protologia, cosmogonia și antropologia. Noul *Weltanschauung* dictează astfel o nouă *Weltgeschichte*. Sinodul de la Niceea este actul genetic al Europei prin *cristalizarea logică a dogmei christologice: ieșirea divină din Grecia și ieșirea umană din Iudeea: Întruparea, unitatea Infinitului teologic cu finitul antropologic - este Europa în actul genezei ei conceptuale*. Această unitate este reprezentată ca inițiativa Infinitului care descinde incarnațional înspre finit - în opoziție cu monoteismul în care finitul ascende prin lege spre Infinit. Asumarea Infinită a finitului este *totalizatoare*, sinteza christologică a naturilor prefigurând sinteza eshatologică a istoriei.

§ 4. Colapsul uranologic al Occidentului

Nu trebuie neapărat să regăsim în *istoria reală* replica fidelă a conceptelor afirmate în *istoria ideală*: nu tot ce survine uranografic se proiectează geografic. Istoria reală este determinată de idei, ce suferă și ele malformațiile intra-istorice ale haosului lumii. Conceptul modelează istoria în timp ce istoria distorsionează conceptul: ortodoxia pură (ca depozitar al totalității conceptului) a fost sfâșiata în marșul istoriei prin heterodoxii divergente. Altfel spus, istoria reală este oglinda imperfectă a istoriei ideale. Sinteza conceptului christologic a suspendat incompletitudinea metafizică a separației extremelor. DAR imposibilitatea „umanității europene” de a conserva *conceptul cel mai total al sintezei niceene* (adică propria identitate și ortodoxie speculativă) a declanșat dialectica Occidentului ca progresivă amputare logică a sublimei Totalității, prin accesul tot mai selectiv și mai reductiv la Întreg. Această mutilare *progresivă* a Totalității în Occident a primit numele de *progres* și ea a culminat cu dezmembrarea sintezei christologice a finitului cu Infinitul în ateismul modern *al proclamării morții Infinitului*. Astfel, „progresul occidental” s-a împlinit în demolarea teoretică a arhitecturii christologice și demolarea practică a arhitecturii eccleziologice: de la heterodoxia teologică la heterodoxia ateologică, de la diofizismul christologic la monofizismul ateologic, de la *dubla afirmație a finitului și Infinitului* la *afirmația finitului prin negația*

Infinitului. Pentru Kant, Nietzsche și Feuerbach, Infinitul este finitul proiectat și idealizat (*focus imaginarius*)⁶. Ateismul modern nu este deci doar *negare* ci *amputare* a christologiei, căci finitul era conținut în sinteza finitului cu Infinitul. Ateismul modern nu ar fi fost posibil fără glorificarea omului din umanismul sintezei christologice a finitului cu Infinitul. Dar monismul antitezei ateologice a incubat în umanismul sintezei teologice – doar pentru a ecloza ca *antiteză* a propriei *sinteze*. Astfel că *ateismul modern* nu este decât *restaurația arianismului premodern*⁷. Prin urmare deicidul modern occidental este triumful târziu al heterodoxiei ariene înfrânte inițial prin sinteza ortodoxiei niceene. În consecință însă, modernitatea este *ieșirea Europei geografice din propriul concept uranografic*. Căci auto-afirmarea sau *antiteza finitului* ia locul *sintezei finitului cu Infinitul*. Prometeu (Shelley), Faust (Marlowe) și Cain (Byron) iau locul lui Hristos. Antropocentrismul ia locul sinergismului, iar nietzscheanismul supraumanist ia locul niceanismului teandrist. Europa abandonează adopția patriologică pentru orfanitatea ateologică. Distrugând sinteza christologică a finitului cu Infinitul, modernitatea distruge sinteza eccleziologică a timpului cu Eternitatea. Istoria intră în criză accelerativă când *Viitorul vertical (al eshatologiei)* este transcris în *viitorul orizontal (al progresului)*. Stabilitatea contemplativă devine destabilizare activă, motricitatea demiurgică înlocuiește serenitatea liturgică. Iar ordinea instituției este răsturnată în haosul revoluției. În toate atributele ei, modernitatea „raționalizează” (anulează) antinomia fondatoare a *Sinodului de la Niceea*, instituind finitul în contra Infinitului și punând astfel baza metafizică a unei alte civilizații. Astfel, *geneza christologică* a Occidentului a fost succedată de *extincția de-christologică* a Occidentului. Deși *geografic* vorbim de *aceeași* civilizație, *uranografic* începe o *altă* civilizație. Căci din punct de vedere *intransigent uranologic*, s-a trecut deja de la *conceptul ierusalemic* (christologic) la *conceptul babilonic* (anti-christologic) – chiar dacă geografic „Europa” apare încă (inerțial sau oficial) ca fiind „aceeași civilizație”. Nu este suficient să înțelegem continuitatea *formală* a modernității cu creștinismul (teoria secularizării a lui Hegel). Trebuie să înțelegem și discontinuitatea *materială* a modernității cu creștinismul, ca diferență ontologică *extremă* dintre *sinteza* (christologică) a finitului cu Infinitul și *antiteza* (anti-christologică) a finitului cu Infinitul. Se poate răspunde că modernitatea nu este *atee*, ci *agnostică*, adică nu este *antiteza* însăși ci este suspensia între *sinteza* (niceeană) și *antiteza* (nietzscheană). Dar această restricție arbitrară contrazice identificarea modernității cu principiul *Gott ist tot* ca și cum modernitatea ar fi doar Kant, nu și Nietzsche, Feuerbach, Marx sau Darwin. Și în fond, agnosticismul nu este decât *ateism practic*, prin urmare modernitatea rămâne *antiteza* sau *afirmarea finitului împotriva Infinitului*. Or această mutație conceptuală a produs o mutație civilizațională. Nu este deci suficient să înțelegem adevărul genial despre geneza christologică a Occidentului, ci trebuie să înțelegem și adevărul testimonial că *Occidentul a ieșit, uranologic, din propriul lui concept*. Iar alterația uranografică aduce deja o nouă proiecție geografică, Europa (post)modernă fiind o cu totul altă civilizație decât Europa premodernă. *Insofern ist, aber, Europa zu seinem eigenen Gegenteil geworden.*

NOTE

1. Constantin Noica, *Modelul ontologic european*, Humanitas, București, 1993, p. 70-71. ↑
2. Constantin Noica, op. cit. p.72. ↑
3. Expresiile aparțin lui Noica, denumind două tipuri de maladii ontologice, *acatolita* ca precaritate a universalității (specifice politeismului sau postmodernismului), iar *atodetita* ca precaritate a individualului (specifică monismului, lui Parmenide sau Spinoza). ↑
4. E drept ca monoteismul mozaic sau islamic, cu o schemă ontologică apropiată, nu dizolvă pur și simplu finitul, dar nici nu îl ridică la unitate ontologică incarnațională cu Infinitul precum monoteismul creștin. ↑
5. Triada Ierusalim-Atena-Roma (propusă de Remi Brague) este o formulă identitară *redundantă, ulterioară, romanocentrică*. În plus, dacă Niceea a dat o ontologie a sintezei Ierusalimului cu Atena, Roma doar a generalizat-o mai ales după reforma gregoriană. Teza noastră este că sinteza conceptuală era realizată deja în Răsărit și a fost ulterior generalizată în Apus. Roma ecclezială a fost deci arhitectul generalizării sintezei Ierusalim-Atena printr-o secundaritate asumată ce explica nu atât nașterea Europei în sine, ci a Europei occidentale (prin imitarea, uzurparea și separarea de Bizanț). ↑
6. Deși la Kant divinitatea și infinitatea subzistă, încă, drept substrat numenal. ↑
7. „*Arianismul* nu a fost înmormântat încă; astăzi el este mai răspândit decât oricând. Dacă priviți la cultura Europei, în adâncul ei veți găsi ascuns arianismul: toate se rezumă aici la om și numai la om, și chiar *Dumnezeul-om Hristos* a fost redus la cadrele unui om. Cu plămada arianismului s-a plămădit filozofia Europei, știința ei, civilizația ei și, în parte, religia ei. Pretutindeni, în chip sistematic Hristos este pogorât la starea de simplu om; opera lui Arie se săvârșește în mod continuu. *Religia în limitele rațiunii pure* a lui Kant nu este altceva decât noua ediție a arianismului. Dacă vom primi pe Hristos cu măsura lui Kant ce rezultat vom avea? – un Hristos om, un Hristos înțelept, dar nicidecum un *Hristos Dumnezeu-om*. În acest fel criteriile tuturor filozofilor după om, pogoară pe *Dumnezeul-om* la condiția de om. Cine nu cunoaște abominabilul arianism al intelectualilor noștri? Mulți dintre intelectualii noștri spun: Hristos este un mare om, un om înțelept, cel mai mare filozof, dar nu este Dumnezeu. De unde atâta arianism astăzi? De acolo că omul a devenit măsura tuturor lucrurilor, măsura tuturor ființelor și lucrurilor văzute și nevăzute. Măsurând după sine însuși toate, omul european respinge tot ceea ce este mai mare decât omul, mai infinit decât omul. Măsura lui strâmtă îngustează pe *Dumnezeul-om* reducându-l la *om*” (Sfântul Iustin Popovici, *Omul și Dumnezeu-Om*, Ed. Deisis, 1997) ↑

Imagine: Sinodul I Ecumenic; Sursa: Ziarul Lumina